

SĂPĂTURILE ȘI SONDAJELE DE LA ȘENDRENI-BARBOȘI

(r. Galați) ★

IMPORTANTELE ruine ale castrului roman de la Barboși, din sudul Moldovei, erau de multă vreme cunoscute. Miron Costin și Dimitrie Cantemir vorbesc cu admirație despre ruinele și monumentele găsite în vremea lor pe înălțimea Gherghina (azi Titighina). Mai târziu, în secolul nostru, o inscripție aflată la Șendreni l-a determinat pe V. Pârvan să extindă aria de stăpânire romană în Moldova de-a lungul Siretului, până la Poiana, aproape de confluența Troțușului cu Siretul. Pe de altă parte, *valul roman* Tulucești-Traian, din sudul Moldovei, reduce această stăpânire, limitînd-o la un teritoriu cuprins între Prut și Siret, închis către apus și miazănoapte de linia *limes*-ului amintit.

Cercetările din vara anului 1959 aveau drept scop să urmărească extinderea stăpînirii romane în sudul Moldovei, etapele acestei extinderi și durata stăpînirii în regiunea de la nord de Dunăre, cuprinsă între Prut, Siret și valul roman, precum și intensitatea acestei stăpîniri. În vederea atingerii acestor obiective s-a cercetat așezarea civilă de la Șendreni, apoi castrul roman de la Barboși și valul roman de pe porțiunea sudică. Punctele exploatare prin săpături, sonde și recunoașteri pe teren au fost notate în ordinea cifrelor romane, indicate și pe harta alăturată la acest raport (fig. 1).

I. În spatele SMT-ului Șendreni, acolo unde în toamna anului 1911 s-a găsit inscripția lui RVNDACIO, s-au trasat cinci secțiuni în câteva puncte nu prea depărtate unele de altele. Sub pămîntul vegetal au apărut câteva fragmente ceramice romane, majoritatea de culoare roșie, provenite de la vase mari cu pereții groși. Nicăieri nu s-au găsit urme de edificii. Sub acest nivel roman apar câteva gropi în formă de clopot cu puține fragmente ceramice, atipice, lucrate cu mîna. Tot de acest nivel ține și un bordei în care s-a găsit buza unei amfore elenistice și o mînușă de amforă cu stampilă ilizibilă, în mijloc cu o secure bipenă (*labrys*). După pastă și după emblema stampilei amfora pare a fi un produs thasian.

II. Pe malul de apus al Bălții Mălina, tot în spatele SMT-ului Șendreni, s-a săpat o casetă de 8×8 m. Sub pămîntul vegetal apare un strat de pămînt negru, întrerupt de lentile subțiri de pămînt galben și care conține fragmente ceramice romane, aproape toate de culoare roșie. Printre formele ceramice se remarcă fragmente de amfore și de chiupuri precum și pereți și buze de oale. Sub nivelul roman, la 0,40—0,50 m pînă la 1 m, a apărut un strat de pămînt negru, conținînd ceramică hallstattiană, arsură și cenușă. În apropierea acestui punct, pe marginea lizierei de pomi fructiferi, s-au găsit câteva fragmente ceramice de culoare cenușie, după toate aparențele din sec. III—IV.

¹ Din colectiv au făcut parte: prof. Gheorghe Ștefan, responsabil, Nicolae Gostar, responsabil adjunct și stu-

denții: Șeiva Poilici, Vasile Dupoi, Nicolae Apostol și Pompiliu Giușcă.

III. Spre nord de Șendreni, la locul numit Casa lui Secan, pe o terasă ce se înalță pe malul de vest al Băltii Mălina, se găsește unul din cele mai de seamă puncte sub raport arheologic din împrejurimi. Acest punct fiind prielnic pentru așezare a fost locuit în diferite epoci. Din sondajele executate aici rezultă că cea mai veche așezare datează din

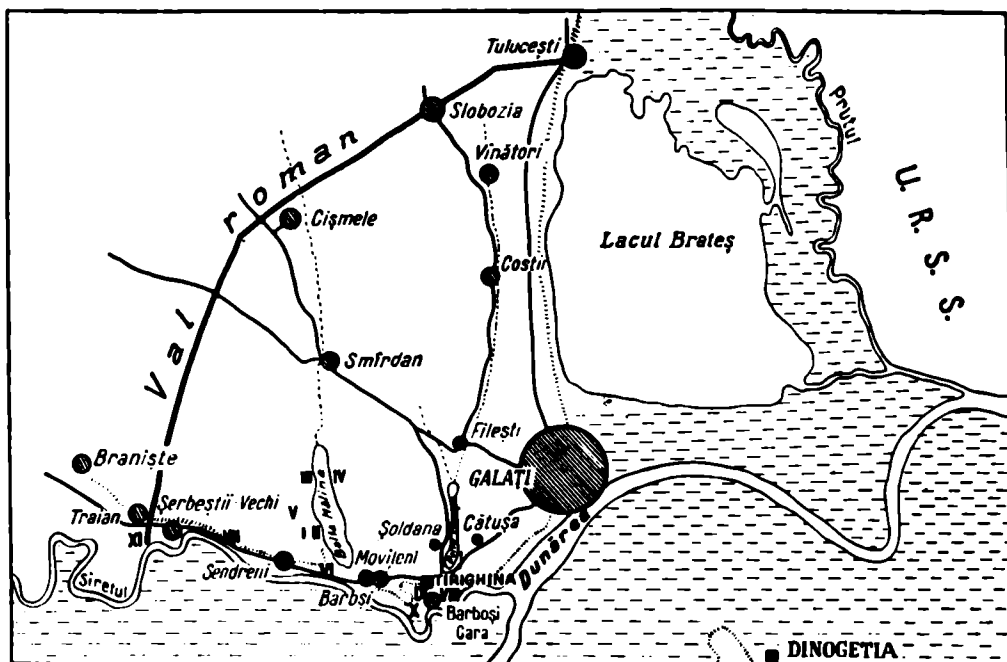

Fig. 1. — Șendreni. Harta regiunii cu punctele cercetate.

I. Așezare cu ceramică elenistică și romană. Locul unde s-a găsit inscripția lui RVNDACIO.	VI. Așezare hallstattiană, romană, din sec. IV (Cernăhov) și din perioada de trecere la feudalism (Dridu).
II. Așezare hallstattiană și romană.	VII. Așezare romană.
III. Așezare hallstattiană, romană și din perioada de trecere la feudalism (Dridu).	VIII. TIRIGHINA. Cetățuie dacică, castru roman și turn roman târziu (sec. IV).
IV. Așezare romană și din perioada de trecere la feudalism.	IX. Așezare civilă romană și morminte romane de înumație.
V. Așezare romană și mormint din perioada de trecere la feudalism (?).	X. Așezare hallstattiană și romană.
	XI. Ceramică romană aflată în valul roman (turn?).

prima vîrstă a fierului, dovedită prin cantități apreciabile de ceramică, dintre căre unele vase aproape întregi (fig. 2/1). Amestecate cu fragmente ceramice hallstattiene s-au găsit fragmente ceramice romane împreună cu câteva bucăți de țigle și cărămizi romane. Nici aici însă nu s-au putut constata urmele vreunui edificiu corespunzător epocii romane. Dar cele mai numeroase fragmente ceramice, găsite în acest punct, se datoresc unei importante așezări prefeudale din sec. X—XI. Din cele două secțiuni executate aici s-a putut deduce că așezarea o forma un grup de locuințe-bordeie, săpate în pămînt pînă la circa 1,30 m, în care abundă fragmentele ceramice. Cercetările de suprafață arată că spațiul locuit ocupa o întindere considerabilă. Ceramica scoasă din bordeie este în întregime lucrată cu roata și poate fi împărțită în două categorii. Din prima categorie fac parte vasele în formă de borcan, dintr-o pastă de culoare brun-cărămizie, cu mult pietriș. Cel mai frecvent tip este vasul cu buza îngroșată, rotunjită și răsfrintă în exterior. Ca motive ornamentale se întîlnesc liniile orizontale, benzile de linii vălurite simple sau alternînd cu linii orizontale, linii verticale, creștăturile și împunsăturile. Fundurile acestor vase uneori poartă o șampilă în relief. Din a doua categorie fac parte vasele din pastă de bună calitate, de culoare cenușie. Tipul cel mai des întîlnit este oala cu corp sferoidal. Decorul se compune din linii formînd rețele sau benzi orizontale și verticale, executate

prin lustruire. Uneori întreaga suprafață a vasului a fost lustruită. Această ceramică, din ambele categorii, aflată și în alte așezări de pe teritoriul Moldovei (Spinoasa, Dănești), e cunoscută ca aparținând culturii Dridu, legată de o populație străromânească. Acest punct arheologic, care nu prezintă urme de deranjamente, poate fi cercetat în viitor în bune condiții și cu speranțele unor rezultate multumitoare.

IV. Pe înălțimea de dincolo de Balta Mălina, la suprafața solului arabil, s-a găsit puțină ceramică romană, fragmente de țigle romane și câteva fragmente de vase din perioada de trecere la feudalism.

V. La nord de satul Șendreni, lângă «Drumul Țarnei», și nu departe de malul vestic al Bălții Mălina, se află o ridicătură de pământ, ce dă o vagă impresie de movilă. Săpîndu-se prin două secțiuni această presupusă movilă, sub pământul vegetal apar îndată fragmente ceramice (amfore, chiupuri și câteva vase cu pereții subțiri) într-un pământ de culoare brună, amestecat cu lentile de pământ galben (lut). În acest strat roman, la 1 m adîncime, s-a găsit un mormînt cu schelet, orientat aproximativ SV—NE, lipsit de orice inventar. În apropierea scheletului și la același nivel s-au găsit depuse la un loc câteva oase de animale, și în altă parte, o oarecare cantitate de cenușă și o piatră de silex. Mormîntul, deși se găsește la același nivel cu ceramica romană, este totuși ulterior acestei epoci.

VI. Un al doilea punct de importanță deosebită a fost descoperit lângă pepiniera Gospodăriei colective Șendreni. Locul se găsește între linia ferată și șoseaua națională, formînd o mică ridicătură. La suprafața terenului arabil și în pământul vegetal s-au găsit puține fragmente ceramice din perioada de trecere la feudalism (tip Dridu), din epoca migrațiilor (Cerneahov) și romane. Sub pământul vegetal urmează un strat de pământ de culoare închisă cu fragmente ceramice romane, arsură și lentile de pământ galben (lut). Sub nivelul roman, pe la 0,50 m adîncime, începe un strat gros de pământ cafeniu, conținînd numeroase fragmente ceramice hallstattiene și arsură. În secțiune au fost întîlnite și două bordeie (fig. 3).

VII. În curtea Fabricii de la Șendreni, pe malul înalt și abrupt al Siretului, au fost observate câteva gropi, nu prea adînci, cu arsură pe fund și material ceramic roman. Acesta este punctul cel mai vestic unde s-au putut constata urme de viață din epoca romană.

VIII. Cele mai importante urme de viață antică din epoca romană, în sudul Moldovei, sînt cele de pe înălțimea Tirighina. Punctul se găsește deasupra luncii Siretului, aproape de vărsarea acestuia în Dunăre. Locul domină regiunea din jur ridicîndu-se ca un bastion natural, îndreptat îndeosebi înspre regiunea inundabilă a Siretului și a Dunării.

Fig. 2. — 1, Șendreni-Casa lui Secan. Vas din prima vîrstă a fierului; 2, Barboși-Tirighina. Vas fructieră din castrul roman; 3, Barboși-Necropolă. Ulcior roman dintr-un mormînt de înhumăție.

Conturul înălțimii, de forma unui promontoriu, nu mai apare așa cum îl văzuse V. Pârvan și apoi Gh. Ștefan acum câțiva ani. Săpăturile din trecut, tranșeele militare, construcțiile moderne și apoi exploatarea pietrei au schimbat întrucitva forma poligonală anterioară (fig. 4). Deși acest punct a fost unul din cele mai cercetate din Moldova, începând încă

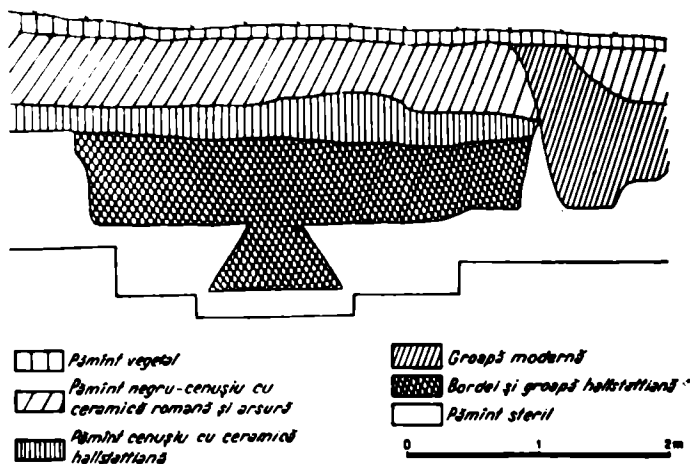

Fig. 3. — Șendreni-Pepinieră. Profilul bordeiului hallstattian.

cu veacul al XVII-lea, totuși au mai rămas încă porțiuni intacte și apoi, chiar acolo, unde s-au făcut cercetări, nu s-a atins nicăieri stratul steril. În secțiunea trasată în vara anului 1959 s-a putut deduce că acest mic castru a avut cel puțin două faze în care a fost construit din pământ. Aceste faze au putut fi bine recunoscute la *agger* și *bermă*. Au fost descoperite și birnele de susținere a zidului de pământ. Urmează apoi faza de piatră a castrului. Zidul de incintă avea grosimea de 1,10 m. Castrul de piatră a cunoscut apoi câteva refaceri. S-au observat, atât în interior cât și în preajma zidului urmele mai multor incendii.

Castrul a fost ridicat pe locul unei cetăți dacice, prevăzută la exterior cu un val de pământ. Sub nivelurile romane, la 3 m adâncime, apare un strat de arsură discontinuă, cu lipitură de lut bine arsă și fragmente ceramice dacice. Ceramica este cea caracteristică sec. I î. e. n. — I e. n.; nu lipsește nici una din formele cunoscute în așezările geto-dacice din această perioadă. Tot în acest nivel s-a găsit și puțină ceramică elenistică.

Cam în mijlocul castrului, aproape de suprafața solului, s-a găsit conturul unui zid de piatră ce închide o suprafață poligonală. Materialul aflat la nivelul acestei zidării arată prezența unui turn roman tirziu, din prima jumătate a sec. IV. Aceasta e ultima construcție de pe înălțimea Tirighina ce poate fi datată.

Materialul găsit în secțiune, în majoritatea lui, este reprezentat de ceramică (fig. 2/2). Lăsând la o parte ceramica dacică, materialul ceramic roman, după formă și pastă, poate fi datat începând cu sec. I e. n. și până în sec. IV. Nu lipsesc nici fragmentele de *terra sigillata*. La fel, țiglele și cărămizile, după forme și dimensiuni, ajung până în sec. IV, ca și lucernele.

În secțiune s-a găsit apoi, pe o placă de piatră, o importantă inscripție din anii domniei lui Hadrian, aflată printre pietrele căzute din zidul roman tirziu, unde a fost folosită ca material de construcție. Un număr apreciabil de țigle cu ștampila LEG V MAC, COH II MATT (retrograd) și CL FL M, au fost găsite la diferite adâncimi. O lucernă purta ștampila IANVARI (tipul XVII Iványi) și alta FILVMI[N]V[S]. Litere izolate, în special grecești, s-au găsit și pe pereții unor vase. Merită să menționăm aici și fragmentul unei baze de coloană cu ornaмент sculptat, precum și fragmentul unei statuete de marmură reprezentând un leu.

În săpătură s-au aflat opt monede, aproape toate trecute prin foc. Cea mai veche este o monedă mică de bronz, histriană, din vremea autonomiei acestei cetăți. În ordine cronologică urmează apoi o monedă mare de bronz, emisiune de la Claudius I, foarte deteriorată. Amintim apoi câteva monede de bronz din epoca Antoninilor, apoi o monedă

de bronz de la Gordian III, tot o emisiune pontică, ca apoi seria descoperirilor monetare să se încheie cu un antoninian de la Gallienus.

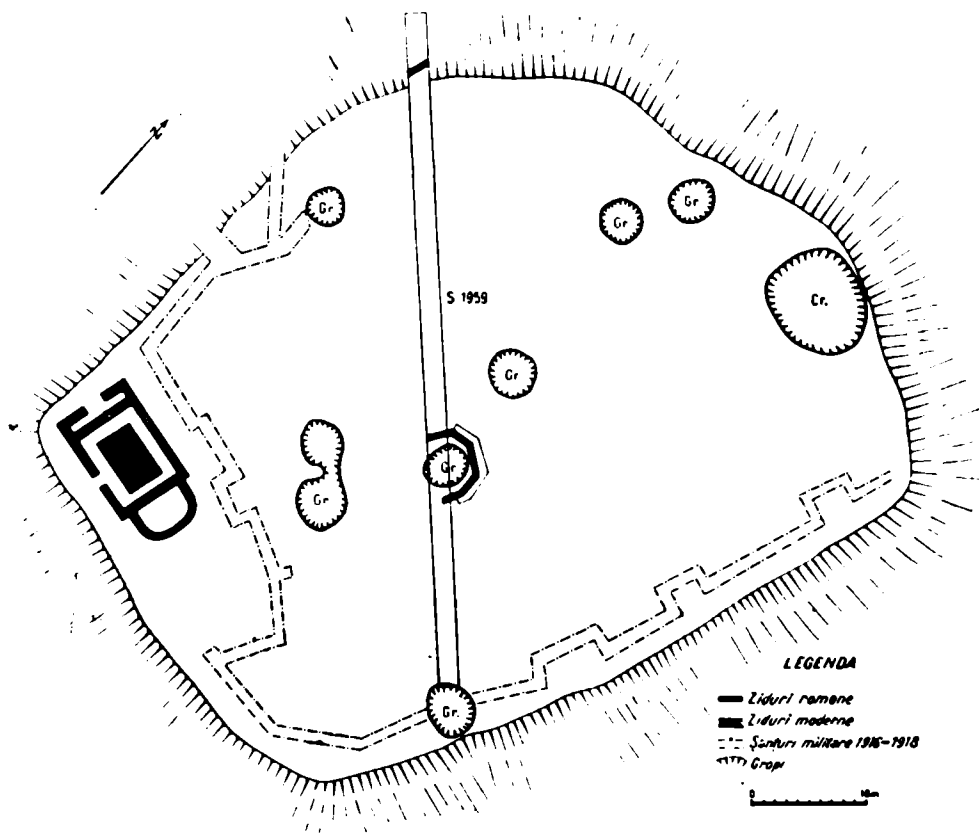

Fig. 4. — Planul castrului Barboși-Tirighina.

IX. În spatele gării Barboși se găsesc urmele încă îndeajuns de vizibile ale așezării civile romane. Astfel, în curtea locuitoarei Paraschivița Popescu se pot vedea mai multe pietre cioplite și fragmentul unui fus de coloană din piatră de marmură. Tot în spatele

Fig. 5. — Valul roman la circa 1 km nord de satul Traian.

gării în curtea și grădina lui Constantin Stoica, la 0,40 m adâncime, se găsesc fragmente ceramice romane și țigle romane; nu s-au găsit ziduri de piatră. În același cartier, sub malul terasei, la 2,50 m adâncime, s-a găsit un mormînt roman de înhumăție avînd ca inventar funerar două ulcioare (fig. 2/3).

X. Pe promontoriul ce se ridică în spatele Fabricii de scînduri din gara Barboși, s-au găsit la mică adâncime fragmente ceramice romane, țigle romane și un fragment de rîșniță romană. Tot aici au mai fost aflate fragmente ceramice hallstattiene.

XI. Porțiunea din valul roman, care coboară spre Siret în direcția N—S, a fost cercetată în dreptul satului Traian, pe o distanță de 1 km. Atît valul cît și șanțul, acesta din urmă îndreptat spre vest, sînt încă păstrate în bune condiții (fig. 5) pe distanțe considerabile. În lunca Siretului însă este mult aplatizat. Valul a fost înălțat numai din pămînt galben. În luncă, acolo unde se termină, s-au aflat cîteva fragmente ceramice; probabil că pe aici se făcea trecerea, unde e posibil să fi existat un turn de lemn pentru paza trecătorii. E important de reținut faptul că pe traseul drumului modern ce trece pe aici, în imediata apropiere a acestui punct se găsește satul Braniște, derivat din slavonul « poartă », « trecătoare ».

NICOLAE GOSTAR

РАСКОПКИ И ШУРФЫ В ШЕНДРЕНИ-БАРБОШИ

РЕЗЮМЕ

На территории села Шендрени во многих местах нашли небольшие римские поселения. В большинстве случаев римские отложения перекрывают более древние поселения, чаще всего начала железного века.

Римский лагерь на возвышенности Тиригина прошел, по меньшей мере, через две земляные фазы и одну каменную. Всюду отметили следы многочисленных пожаров. В центре лагеря нашли фундамент многоугольной башни первой половины IV в. В разрезе обнаружили надпись времен Адриана. Ряд монет относится к II в. до н.э., до времени императора Галлиена. Первый земляной лагерь был воздвигнут на месте дакийской крепости с земляным валом I в. до н.э. — I в. н.э.

Следы гражданского римского поселения найдены за вокзалом Барбоши.

Были произведены исследования и на римском вале против села Траяна. В конце вала несколько остатков римской эпохи указывают место деревянной башни, вероятно охранявшей вход. Следует отметить, что вблизи этого пункта существует и сейчас село под названием Браниште, происходящим от древнеславянского «врата» (ворота).

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

Рис. 1. — Шендрени. Карта местности с обследованными пунктами.

Рис. 2. — 1, Шендрени-Дом Секана. Сосуд раннежелезного века; 2, Барбоши-Тиригина. Фруктовая ваза из римского лагеря; 3, Барбоши-Некрополь. Римский кувшин из погребения с труположением.

Рис. 3. — Шендрени-Питомник. Профиль галыштатской землянки.

Рис. 4. — План лагеря в Барбоши-Тиригина.

Рис. 5. — Римский вал на расстоянии примерно 1 км к северу от села Траяна.

LES FOUILLES ET SONDAGES DE ȘENDRENI-BARBOȘI

RÉSUMÉ

Sur le territoire du village de Șendreni on a trouvé, en plusieurs endroits, des restes de petits établissements romains. Dans la plupart des cas, le niveau des dépôts romains recouvre des niveaux plus anciens d'habitation, datant le plus souvent de la première époque de l'âge du fer.

Le castrum romain de la « Tirighina » a connu au moins deux phases de construction en terre et une troisième en pierre. De tous côtés, on remarque les traces de plusieurs incendies.

On a trouvé, au centre du castrum, les assises d'une tour polygonale de la première moitié du IVe siècle. Une section a fait découvrir une inscription datant du règne d'Hadrien. Les monnaies recueillies datent d'époques comprises entre le IIe siècle av.n.è. et le règne de Gallien. Le premier castrum en terre a été élevé sur l'emplacement d'une forteresse dace, à vallum en terre, datant du Ier siècle av.n.è. — Ier siècle de n.è.

Les traces de l'établissement civil romain ont été trouvées derrière la gare de Barboși.

On a également exploré le vallum romain proche du village de Traian. Quelques fragments d'époque romaine découverts près de l'extrémité du vallum indiquent probablement l'emplacement d'une tour en bois qui en gardait l'entrée. Fait significatif, non loin de cet endroit se trouve le village de Braniște, dont le nom signifie en slave « porte », « lieu de passage ».

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. — Șendreni. Carte de la région, indiquant les points explorés.

Fig. 2. — 1, Șendreni-Maison de Secan. Vase de la première époque de l'âge du fer; 2, Barboși-Tirighina. Comptoir du castrum romain; 3, Barboși-Nécropole. Cruche romaine d'une tombe à inhumation.

Fig. 3. — Șendreni-Pépinier. Coupe de la hutte hallstattienne.

Fig. 4. — Plan du castrum de Barboși-Tirighina.

Fig. 5. — Vallum romain à environ 1 km nord du village de Traian.